

Bijlage 8 Weergave van de *performance* voor de deelnemers van Laurens

18 mei 2017 verzamelen zich twaalf zorgmedewerkers en één HRM-medewerker, allen deelnemer aan mijn onderzoek, in een zaaltje in Rotterdam-Zuid, tegenover een zorglocatie van Laurens. Ook twaalf andere betrokkenen, waarvan de meesten betrokken zijn geweest bij een uitvoering van één van de composities, zijn aanwezig. Marjo Brenters, die leiding had gegeven aan de zangsessies tijdens de workshops met de deelnemers, levert ook dit keer een bijdrage en Paul van Gulick, de componist, zorgt voor de pianobegeleiding bij Marjo's oefeningen.

De twee betrokken locatiemanagers hebben eraan meegewerkt dat de zorgmedewerkers (voor zover nog werkzaam op bij Laurens en de betreffende locaties) uitgenodigd konden worden en ook daadwerkelijk deel konden nemen. Sommige teamleiders hebben de zorgmedewerkers nog aangespoord. De HRM-medewerkers werden via hun huidige leidinggevende benaderd, maar volgens deze leidinggevende was er geen belangstelling. Uiteindelijk is één van de HRM-medewerkers aanwezig.

De deelnemers nemen in twee halve cirkels (achter elkaar) plaats, in de binnencirkel zitten de deelnemers, in de buitencirkel de andere betrokkenen. Onder iedere stoel liggen plaknotitieblokjes in verschillende kleuren.

Na wat gehaspel met de techniek worden de deelnemers welkom geheten. Hierop volgt een stilte-oefening onder leiding van Marjo met als thema 'inademing'. Paul begeleidt deze oefening op de vleugel.

Vervolgens geef ik korte een presentatie over de aanleiding en opzet van het onderzoek om vervolgens over te gaan tot de resultaten in de vorm van tekst (de resultaten van de tekstuele analyses) en muziek (de resultaten van de artistieke analyse).

Na de presentatie van de resultaten van de eerste vraagstelling (*Hoe klinkt de meerstemmigheid in de levens- en loopbaanverhalen van zorgmedewerkers die in de ouderenzorg werkzaam zijn?*), laat ik de drie composities horen die Paul naar aanleiding van twee van deze verhalen gemaakt heeft. Er blijkt een bijzonder storende brom op de geluidsinstallatie te zitten. Helaas kan het probleem niet opgelost worden en moeten we het ermee doen.

Ik vraag de deelnemers om de indrukken die ze tijdens het luisteren opdoen op plaknotities te noteren. Na afloop draaien de zorgmedewerkers zich om, om met de achterbuurvrouw of -buurman ervaringen uit te wisselen: Wat doen de composities met je? Wat hoor je de ander hierover vertellen? Er ontstaat snel een geanimeerde dialoog.

Vervolgens vraagt Marjo de aanwezigen uit hun aantekeningen één zin te kiezen die met 'ik' begint of van een woord of tekstfragment een zin te maken die met 'ik' begint en die zinnen om de beurt (of tegelijk als dat zo uitkomt) op te lezen. Zo ontstaat er een gezamenlijk ik-gedicht met pianobegeleiding. De plaknotities worden vervolgens opgehangen op een flipover-vel. Met gebruik van de teksten op de plaknotities construeerde ik achteraf de volgende ik-gedichten.

Gezamenlijk ik-gedicht na het beluisteren van de compositie *Brenda's meerstemmigheid*

Ik vind het echt
Ik vind chaos mooi
Ik weet niet waar te beginnen

Ik hoor chaos
Ik hoor meerdere lagen

Ik hoor vrouwen
Ik hoor geen samenhang
Ik hoor een kippenhok

Ik hoor een verscholen essentie
Ik hoor iets verwarrends

Ik hoor drukte
Ik hoor 'geen controle

Ik hoor meningen
Ik hoor zuiverheid

Ik vind het chaotisch klinken
Ik hoor chaos
Ik ervaar een vermoeiende chaos in mijn hoofd

Ik hoor multitasken
Ik hoor chaos
Ik hoor tegenstrijdigheden
Ik hoor een verleden tijd

Ik vind het 'echt'
Ik vind veel chaos mooi

Ik hoor diversiteit
Ik hoor verschil
Ik hoor verwarring
Of hoor ik hoop?

Ik hoor chaos
Ik vind het chaotisch

Ik sprak met Brenda
Ik vind haar bijzonder

Gezamenlijk ik-gedicht na het beluisteren van de compositie *Brenda's ik-gedicht*

Zie ik een kerk?
Dit leidt met af
Ik hoor iemand die met heimwee terugkijkt
Ik hoor iemand die terugkijkt op haar leven

Ik hoor harmonie
Ik hoor iets sacraals
Ik zie een kerk
Ik lees de citaten

Ik hoor iets kerkelijks
Geloven
Ik hoor harmonie
Soberheid

Ik zie beelden
Ik hoor muziek
Ik zie en hoor woorden
De beelden leiden mijzelf af van de muziek
De woorden geven de essentie weer

Ik hoor alleen-zijn
Ik hoor zorgen
Ik hoor een doorzetter
Ik hoor positiviteit

Ik hoor eerlijkheid
Ik hoor richting
Ik hoor een gevend iemand

Ik vind het harmonieus klinken
Ik hoor harmonie
Ik ervaar harmonie

Ik hoor creativiteit
Ik hoor eenzaamheid
Ik hoor iemand die een weg gevonden heeft
Ik voel een lichte triestheid

Ik vind dat het tussen triest en serieus klinkt
Ik associeer de muziek met de kerk en een zwaar leven

Ik hoor heftige emotie in berustende uitvoering

Ik hoor een chaotische taal
De muziek bracht in deze compositie rust
Ik word afgeleid door de teksten

Ik sprak met Brenda
Ik vind haar bijzonder

Gezamenlijk ik-gedicht na het beluisteren van de compositie *Bastien's verhaal*

TAAL-POËZIE-MUZIEK

IK LUISTER MET MIJN OGEN

Ik houd van klankkleur

Klank en kleur

Ik hoor melancholie

Ik hoor muziek die hoop biedt

Ik hoor nostalgie

Ik hoor kracht

Ik hoor berusting

Ik hoor melancholie

Ik word meegenomen in het verhaal

Ik hoor een zware grondtoon

Die steeds lichter wordt

Ik hoor iemand die blij met muziek

Ook al heeft de gitaar maar één snaar

Ik hoor iemand die kracht put uit muziek

Ik hoor iemand wiens oren en ogen muziek geven

IK LUISTER MET MIJN OGEN

Ik hoor iemand die muziek nodig heeft als levensbron

WAAR DE TAAL STOPT START POËZIE

WAAR DE POËZIE STOPT START MUZIEK

Ik hoor melancholie Ik hoor verlangen naar vroeger

IK LUISTER MET MIJN OGEN

Ik hoor iemand die op zijn leven reflecteert

Ik hoor een solo

Ik hoor rust

Klank en tekst?

Gezamenlijk ik-gedicht met betrekking tot de drie composities samen

Ik voel me meegenomen in de verhalen
Ik zoek soms wel
Ik word afgeleid

Ik vind het herkenbaar

Ik vind het wisselend van stemming
Ik hoor de klank
Ik voel me meegenomen in de muziek
En in het verhaal

Ik snap het gevoel
Maar ik voel het zelf niet
Ik heb het over me heen laten komen
Ik heb geprobeerd het in me op te laten nemen

Ik vind het opmerkelijk dat we dezelfde ervaring hadden

Ik vind dat de teksten, de woorden niet kloppen bij de muziek

Ik vind het intrigerend
Ik vind de muziek prachtig
En toepasselijk
Ik ben verrast

Ik vervolg de bijeenkomst met een presentatie van de resultaten van de tweede vraagstelling (*Hoe klinkt de meerstemmigheid in de verhalen van zorgmedewerkers over wat er voor hen in het dagelijks werk in de ouderenzorg echt toe doet?*). Iedereen luistert naar de compositie die hierop betrekking heeft. Weer krijgen de aanwezigen de vraag om hun indrukken op plaknotities te noteren en de dialoog met elkaar aan te gaan. Marjo vraagt de deelnemers na te gaan wat ze tijdens de dialoog in de klank van de stem van de ander gehoord hebben en wat ze hierover genoteerd hebben hardop onder pianobegeleiding in een gezamenlijk ik-gedicht ("Ik hoorde...") uit te spreken. De bijbehorende plaknotities worden vervolgens op een ander flipover-vel geplakt.

Gezamenlijk ik-gedicht na het beluisteren van de compositie *Meerstemmigheid zorgmedewerkers*

Ik kan beter luisteren met mijn ogen dicht

Ik hoor een groeiende meerstemmigheid
Ik hoor steeds iets anders
En toch ook stabiliteit
Ik hoor een afstandelijke beschouwing
En toch ook de warmte van de stem

Ik hoor een mooi avontuur
Ik hoor Het Leven

Ik hoor een positieve samenklank
Ik hoor afstemming
Ik hoor ook ongeduld

Ik hoor kritiek
Ik hoor de klank van vriendschap

Ik hoor irritatie
Ik hoor ongeduld
Ik hoor ook positiviteit

Ik hoor iets dat me verheft
iets bemoedigends
Ik hoor iets opengaan als een bloem
Er bloeit iets op

Ik vind het herkenbaar
Maar dat is niet logisch
En niet vanzelfsprekend
Ik hoor verschillende gevoelens
Ik vind het herkenbaar

Ik ervaar iets anders dan mijn gesprekspartner
Opvallend hoe verschillend wij reageerden
Mijn gesprekspartner voelde emoties
Ik probeer het te begrijpen

Ik hoor ingetogenheid
Alles mag er zijn
Ik hoor iets verwarrends
Voor mij klopt het niet
Ik hoor ingetogenheid

Ik hoor vriendschap
Ik hoor ervaring
Ik hoor meeleven
Ik hoor positiviteit
Ik hoor waardering voor het leven

Ik hoor hoge tonen op de voorgrond
Ik hoor lage tonen op de achtergrond
De klank van begrip
Ik hoor energieke woorden
Ik hoor in de muziek iets tegengestelds

Ik hoor een ontwikkeling van mineur naar majeur
Ik hoor steeds meer wederzijds begrip

Ik hoor teamwork
Mooi harmonieus samen
Ik hoor het teamverband
Mooi en harmonieus

Ik hoor pieken en dalen
Ik hoor rust en erkenning
Ik hoor rust
Rust
Ik hoor rust

Hierna volgen de resultaten van de derde vraagstelling (*Hoe klinkt de meerstemmige resonans van de HRM-medewerkers na het beluisteren van de verhalen van de zorgmedewerkers?*). Alle aanwezigen luisteren naar de bijbehorende compositie en maken weer notities van hun indrukken. Dit keer worden de indrukken plenair met elkaar uitgewisseld. De betreffende notities worden weer opgehangen.

Gezamenlijk ik-gedicht na het beluisteren van de compositie *Meerstemmigheid hrm-medewerkers*

Ik hoor veel instrumenten
Er lijkt iets van samenhang te zijn
Ik hoor de zwaarte

Ik hoor een treurige afstand tussen P&O en de werkvloer
Ik hoor veel, heel veel afstand

Ik hoor somberheid
Is er een uitweg?
Zie ik andere mogelijkheden?
Ik hoor vertwijfeling
Ik zoek naar openheid

Ik hoor een klacht
Waar is het enthousiasme?
Waar is de mens gebleven?

Ik hoor compassie
Ik hoor iets klagends
Ik hoor iets vragends
Ik hoor twijfel
Iets zoekends

Ik hoor compassie
Ik hoor een bitter verlangen
Ik hoor vertwijfeling
Hoe verder?
Ik hoor vertwijfeling
Schuld
Ik hoor goede wil
Maar hoe?

Ik hoor verdriet
Ik hoor treurigheid
Ik hoor verwarring
Ik huil

Ik hoor iets dramatisch
Ik hoor somberheid
Ik hoor weinig verandering
Ik hoor een hoopvol einde

Ik hoor stemmen die elkaar napraten
Ik hoor herhaling
Ik hoor machteloosheid
Ik hoor een hoopvol einde
Een hoopvolle toekomst

De enige HRM-medewerker in het gezelschap neemt het woord. Met gebruik van de letterlijke tekst van haar reactie kon achteraf het volgende ik-gedicht worden geconstrueerd.

Het ik-gedicht in de reactie van de HRM-medewerker

Ik herkende het voor mezelf niet
Omdat ik zelf ook zorgmedewerker ben geweest
Voor mij is wat ze doen heel herkenbaar
Dat is voor mij een heel goed hulpmiddel

Ik voel een stuk depressiviteit
We zijn nog in een veel grotere dip terecht gekomen
Ik hoorde allemaal dingen
Het klopt ook
Helaas, zou ik bijna zeggen
Een deel van de collega's van mij
Die had inderdaad niets met de zorg
En letterlijk uit andere vakgebieden kwamen
Ja....sorry!!

Voor mij voelt het dus niet zo
Ik herken heel veel
Letterlijk omdat ik zelf met de pootjes in de modder heb gestaan
Ik voel me absoluut niet aangevallen

Je bent bezig iets te bedenken
Want wat we nu opschrijven
Dan denk ik: hemel, dat stond ook toen al in het beleid
De treurigheid hiervan
Nu heb ik wel het gevoel dat het gaat komen met dat beleid
Maar ik hoop...
Ik ben het even kwijt

Hierna vervolgt Marjo met een laatste oefening: een gezongen slotakkoord. Ze vraagt iedereen te gaan staan, in te ademen en een klank te laten horen die er gewoon gemakkelijk uitkomt. "Die klank mag voor iedereen heel verschillend zijn. Iedereen mag immers haar of zijn eigen stem laten horen. Sterker nog, daar gaat het juist om. Wat er klinkt zal eerst een dissonant zijn, maar misschien ontstaat er vanuit die dissonant, vanuit het verschil, iets gezamenlijks, een bepaalde harmonie. We moeten het immers toch met elkaar doen, hoe verschillend we ook zijn. Dat is uiteindelijk toch het hoopvolle van het proefschrift" zo licht Marjo de oefening toe. Er ontstaat inderdaad eerst een dissonant, die met de pianobegeleiding van Paul, langzaam steeds harmonischer wordt.

Daarna worden alle opmerkingen die de deelnemers nog over de performance kwijt willen op weer een ander flipover-vel verzameld. Op basis van de teksten worden naderhand de volgende ik-gedichten geconstrueerd.

Het ik-gedicht van de deelnemers in hun reactie op de performance

Ik ben verbaasd dat er zoveel herkenbaar is
In de verschillende klanken
In de verschillende teksten

Ik vind het verrassend
Ik niet verwacht dat het zo zou aansluiten op mijn beeld

Mijn ogen gaan weer open

Ik vind het herkenbaar
Ik vind het boeiend
Ik vind het interessant
Ik voel saamhorigheid
Ik voel harmonie

Ik vind de muziek mooi
Ik vind de muziek toepasselijk

Ik vraag me af: Wat voegt de muziek toe?
Ik vind de aandacht voor verhalen mooi

Het ik-gedicht in de reacties op de performance van de andere betrokkenen

Ik vind het boeiend
Wat zijn de aanbevelingen?

Ik vind de verrassing over de uitkomst onvoorstelbaar
Dit is toch algemeen bekend?

Ik heb veel waardering voor de zorgmedewerkers
En voor het onderzoek
Ik vind het vernieuwend
Op zoek naar de klank van 'het ware'
Bij ieder herkenbaar

Ik denk na over meerstemmigheid.
Dit heeft me veel gebracht
Het helpt bij misverstanden en vooroordelen.
Het maakt het leven nog complexer

Nu werd de muziek afgeleid van de teksten van de werkvloer
Zou muziek ook een andere ondertoon kunnen zetten op de werkvloer?

Alle deelnemers worden bedankt voor hun deelname. Paul, de componist, neemt nog het woord en hij vertelt hoe zijn betrokkenheid bij het onderzoek, het luisteren naar alle verhalen, bij hem binnen is gekomen en hem op een andere manier naar de zorgmedewerkers liet kijken die op dat moment zijn dementerende moeder in een verpleeghuis verzorgden. Hij vertelt dat de verhalen hem geraakt hebben en hoe de betrokkenheid bij het onderzoek hem in alle opzichten veel gebracht heeft en hij bedankt iedereen daarvoor. Vervolgens neemt een locatiemanager het woord: Hij ziet al veel veranderingen bij de dienst PO&O (Personeel Organisatie & Opleidingen) en het lijkt hem moeilijk voor de enige aanwezige HRM-medewerker om te bewerkstelligen dat de waardevolle uitkomsten van het onderzoek door de dienst worden oppakt.

Daarna wordt de bijeenkomst afgesloten. Alle deelnemers krijgen een usb-stick met daarop de composities. Iedereen zal een uitnodiging krijgen voor de verdediging van het proefschrift en het proefschrift ontvangen. De medewerkers die een eigen compositie bij hun levens- en loopbaanverhaal hebben gekregen, worden na afloop aangemoedigd persoonlijk kennis te maken met de componist. Er volgt nog een korte borrel en de deelnemers aan het onderzoek tekenen een akkoord dat de teksten en foto's van deze middag geanonimiseerd voor het proefschrift gebruikt mogen worden.

Achteraf krijgen alle deelnemers nog per e-mail de vraag in hoeverre de beelden en teksten bij de composities bij het luisteren geholpen hebben of juist afleidend waren. De reacties zijn wisselend zoals uit de volgende citaten blijkt:

"Mijn aandacht werd vooral getrokken door de teksten en ik heb weinig verband met de beelden en de muziek ervaren. Dat zegt meer over het mechanisme waarmee mijn zintuigen en hersenen hierop reageren, dan hoe het is bedoeld."

"Dat was afhankelijk van de teksten. Ikzelf vond het overall niet prettig, omdat ik graag zelf mijn beelden vorm naar aanleiding van geluid en teksten voor mij een afleiding zijn."

“De teksten heb ik als herkendend ervaren. Ik vond de teksten heel toepasselijk bij de muziek.”

“Ik ben absoluut geen ‘beeldmens’, voor mij zijn beelden vaak verwarrend, maar ik ben wel een ‘tekst-mens’, de teksten vond ik soms mooi, soms verhelderend.”

“Zonder de beelden had ik de teksten van de gezongen composities waarschijnlijk niet goed verstaan. Sowieso vond ik de combinatie van muziek, beelden en tekst mooi.”

Terugblik

Ik kijk vooral met tevredenheid op de bijeenkomst terug. Het feit dat de performance daadwerkelijk plaats heeft kunnen vinden is al bijzonder, maar door de gekozen werkvormen gebeurde er ook echt iets: geanimeerde dialogen tussen mensen uit voor elkaar onbekende werelden, die door mijn onderzoek even met elkaar verbonden waren. Tijdens de verwerking van alle teksten tot ik-gedichten werd ik geraakt door de diepgang van de dialogen en ontdekte ik dat de performance een waardevolle nieuwe informatiebron heeft opgeleverd. Natuurlijk is het spijtig dat er niet meer HRM-medewerkers aanwezig waren, maar daar staat tegenover dat de bijdrage van de deelnemers die op een andere manier bij het onderzoek betrokken zijn geraakt, een toegevoegde waarde had. Ik schrok in eerste instantie wat van de somberheid van de dialoog aan het slot van de performance, naar aanleiding van de compositie *Meerstemmigheid HRM-medewerkers*. In tweede instantie realiseerde ik me dat deze somberheid juist consistent is met de wringende conclusie van het onderzoek: het slot in septiemakkoord.